

soznanie v kontekste upravljenja internetom [Tekst] / D.S. Mart'janov // Gramota. – 2013. – № 6 (32): v 2–h ch. – Ch. I. – S.113–115.

9. Macijevs'kyj Ju. Etnichnyj konflikt – vyvchenyj fenomen? [Elektronnyj resurs] / Ju.Macijevs'kyj. – Rezhym dostupu: <http://eprints.oa.edu.ua/104/1/ethnicconflict.pdf>. (Data zvernennja 7.03.2014 r.).

10. Omorova N.I. Jetnosocial'naja distancija kak faktor formirovanija negativnoj jetnicheskoj identichnosti (Na primere Central'no–aziatskih diaspor Tatarstana) [Tekst] / N.I. Omorova // Gramota. – 2012. – № 5 (19): v 2–h ch. – Ch. II. – S.126–129.

11. Panishhev A.L. Problema mezhetnicheskogo konflikta v Ruande i Burundi i vozmozhnye puti ee reshenija [Tekst] / A.L. Panishhev // Visnyk Lugans'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. Tarasa Shevchenka. – 2007. – № 20 (136). – S.190–195.

12. Salgiriev A.R. Jetnopoliticheskie jelity kak faktor konfliktogenosti v politicheskikh processah na Severnom Kavkaze [Tekst] / A.R. Salgiriev // Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki. – Tambov: Gramota, 2012. – № 6 (20): v 2–h ch. – Ch. II. – S.166–169.

13. Haratjan G. Azerbajdzhancy: o sud'bah semej, ostavshijsja v Armenii [Jelektronnyj resurs] / G.Haratjan // Noev kovcheg. – 2011. – № 3. – S.5–6. – Rezhim dostupa: <http://noev-kovcheg.ru/mag/2011-03/2382.html>.

14. Stepan A. The US federal model and multinational societies: some problems for democratic theory and practice [Text] / A.Stepan // Multinational state building. Considering and continuing the Work of Juan Linz / Edited by Mohammad–Saïd Darviche & William Genieys. – Montpellier: POLE SUD, 2008. – P.7–26.

Ishchenko Ig., PhD. Historical Sciences, Associate Professor of Political Science, Dnepropetrovsk National University Oles Gonchar(Ukraine, Dnepropetrovsk), iv.ishchenko@gmail.com

The ethno–national policy in the context of management instability society

The aim is to study the conditions under which the ethno–national policy leads to instability and finding the most effective mechanisms for the prevention and settlement of ethnic conflicts. Work has politico–psychological focus and interdisciplinary nature. These features have prompted the author to use a behavioral approach to determine the conditions under which ethno–national policy encourages instability of society and, conversely, to stabilize it. Allowed to formulate a systematic method of ethnic policy in the system as to consider a strategy to prevent instability in society on an ethnic basis. This method proved to be effective for selecting tactics settlement of the ethnic conflict began. Part of said system are also operational measures to stabilize the situation. Ethnic conflicts in the active phase may neutralize the system combination of elements such as: involvement of a mediator to negotiate; use of physical force, which is capable to stop the violent actions of the parties; the progressive involvement of the warring parties in the common humanitarian projects.

Keywords: discourse, ethno–national policy, conflict, language, nationalism, instability, socio–cultural conditions, stereotypes.

Ищенко И., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры политологии, Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара (Украина, Днепропетровск), iv.ishchenko@gmail.com

Этнонациональная политика в контексте управления нестабильностью общества

Целью работы является исследование условий, при которых этнонациональная политика приводит к нестабильности и поиск наиболее эффективных механизмов предупреждения и урегулирования межэтнических противоречий. Работа имеет политико–психологическую направленность и междисциплинарный характер. Эти особенности побудили автора к применению бихевиористского подхода для выяснения условий, при которых этнонациональная политика стимулирует нестабильность социума и, наоборот, стабилизирует его. Системный метод позволил сформулировать этнонациональную политику в системном виде, рассмотреть стратегию предотвращения нестабильности общества на этнической основе. Этот метод оказался эффективным для выбора тактики урегулирования начавшегося этнического конфликта. Составной частью указанной системы являются также оперативные меры стабилизации обстановки. Межэтнические конфликты в активной фазе возможно нивелировать сочетанием в системе таких элементов, как: привлечение посредника на переговорах; возможность использования физической силы, способной прекратить насильственные действия сторон; постепенное вовлечение враждующих сторон в гуманитарные объединяющие проекты.

Ключевые слова: дискурс, этнонациональная политика, конфликт, язык, национализм, нестабильность, социокультурные условия, стереотипы.

* * *

УДК 32.019:341.215

Кавка В. В.

кандидат исторических наук, доцент, Винницкий национальный технический университет (Україна, Вінниця), viktom26@mail.ru

МАНІПУЛЮВАННЯ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИКО–КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ: СУТНІСТЬ І ВАРІАНТИ ЗАХИСТУ

Досліджено поняття “політична маніпуляція”, його види та засоби. Виокремлено способи політичного маніпулювання та варіанти захисту від нього. Акцентовано увагу на необхідності створення системи політичної відповідальності влади перед суспільством.

Ключові слова: маніпулювання, політичне маніпулювання, захист від політичного маніпулювання, політична відповідальність, політичні технології.

Актуальність теми дослідження визначається суперечливими тенденціями у комунікаціях між владою і громадянами в сучасній Україні, між державами, зокрема, Росією та Україною тощо. Нині в українському суспільстві відбуваються кризові явища, активізація протестних настроїв, недовіра як до окремих політичних сил, так і державних інституцій загалом, зростання неповаги до законів та всієї політичної системи. На міжнародному рівні сьогодні наявним є загострення боротьби за сферу впливу, територію тощо. В процесі такої складної комунікації та неможливості застосування відкритого фізичного насильства вагому роль відіграє політичне маніпулювання, яке реалізується через різні технології.

Вступаючи у конкуренцію між собою суб'єкти політики використовують нові форми і засоби політичної маніпуляції, які різняться за своєю ефективністю та легальністю тощо. Політичні сили, закликаючи до підтримки своєї позиції з допомогою всіх можливих каналів комунікації, проводять інформаційно–насичену атаку на суспільство. Одні політики закликають до активних дій методами вуличної демократії, інші, – впроваджують контрзаходи як інформаційного, так й фізичного характеру.

Отже, для політичних суб'єктів важливими є питання щодо оптимальності впливу на аудиторію, пошук шляхів отримання контролю над комунікацією, залучення більше прихильників до своїх лав та ефективної маніпуляції ними. У громадян виникає відповідна потреба: як зберегти контроль над комунікацією, а саме, як не потрапити під маніпулятивний вплив, яким чином отримувати адекватні уявлення про реальні політичні процеси і впливати на них.

Проблема політичного маніпулювання так чи інакше піднімається з часів античності й до наших днів. Відомо, що у праці “Держава” Платон розглядає брехню, обман та інші специфічні форми цілеспрямованого впливу на політичну свідомість і поведінку громадян заради суспільного блага [1].

Однак особливого звучання проблема маніпулювання набуває в літературі XIX–XX ст., коли з'явилися і розповсюдились сучасні ЗМІ та виникли демократичні держави. Боротьба за “розуми і серця”, за засоби та канали впливу на маси стає домінантою політики. До проблеми маніпулювання звертаються науковці з різних галузей знань. Розвиток засобів політичної пропаганди відображений в працях Г. Гофмана, С. Кара–Мурзи, Г. Франке, Г. Шиллера та ін. Серед українських і російських вчених, які вивчали цю проблематику, варто відзначити В. Бебіка, О. Бойка, М. Головатого,

С. Денисюк, Є. Доценко, Г. Грачова, В. Корнієнка, І. Мельника, Г. Почепцова, А. Цуладзе, Ю. Шайгородського та ін.

Попри потужний масив напрацювань в цій галузі, залишається недостатньо дослідженим пошук шляхів захисту від маніпулятивного впливу з боку влади, так і в системі “держава–держава”, що визначило мету статті: аналіз способів та основних прийомів політичного маніпулювання і шляхів зменшення його впливу на суспільну свідомість.

Взагалі поняття “маніпулювання” є різноплановим і неоднозначним. З психологічної точки зору його визначають як дію рук, зокрема демонстрацію фокусу, який ґрунтується на махінації, обмані, шахрайстві; комунікативному впливі, що зумовлює актуалізацію в об’єкта впливу певних мотиваційних станів, що спонукають до поведінки, бажаної (вигідної) для суб’єкта впливу.

Досить вдало узагальнив напрацювання різних авторів щодо маніпулювання сучасний психолог Є. Доценко, який виокремив кілька критеріїв, які можна взяти за основу визначення цього поняття: родова ознака (психологічна дія); ставлення до об’єктів маніпулювання як до засобів досягнення власних цілей; прагнення отримати однобічний вииграш; прихований характер дії (як самого факту дії, так і її спрямованості); використання сили (психологічної), гра на слабостях (використання психологічної вразливості); спонукання, мотиваційне привнесення (формування штучних потреб і мотивів для зміни поведінки на користь ініціатора маніпулятивної дії); майстерність і вправність у здійсненні маніпулятивних дій [2].

У науковій літературі існує декілька визначень терміну “політичне маніпулювання”, у яких автори намагалися відобразити специфіку, ключові завдання, механізм цієї форми впливу на суспільну свідомість:

1) система засобів ідеологічного і духовно–психологічного впливу на масову свідомість з метою нав’язування певних ідей, цінностей; цілеспрямований вплив на громадську думку і політичну поведінку задля спрямування їх у потрібному напрямі (В. Воронкова);

2) частина технології влади, сутність якої полягає у програмуванні думок і устремлень мас, їх настроїв і навіть психічного стану з метою забезпечення такої їхньої поведінки, яка потрібна тим, хто володіє засобами маніпуляції (С. Кара–Мурза);

3) система психологічного впливу, орієнтованого на впровадження ілюзорних уявлень; махінація (А. Деркач, В. Жуков);

4) дії суб’єкта, що приховано створюють умови для запланованої дії об’єкта маніпулювання (О. Савельєв);

5) загальнонародський досвід творення, збереження і реалізації тіншової влади, цілеспрямована гра на людських забобонах і упередженнях (Ю. Єрмаков) [3].

Отже, ключові елементи цієї категорії такі: прихованість (маскування) дії, цілеспрямований вплив на масову аудиторію, бажання маніпулятора скерувати суспільні настрої та поведінку в потрібному напрямку.

Тому спрощено політичне маніпулювання можна визначити як комплекс психологічних, ідеологічних та організаційних дій, спрямованих на приховане корегування масової свідомості з метою стимулювання суспільної активності у потрібному маніпулятору напрямі в

боротьбі за політичну владу, її захоплення, використання, утримання [4].

Зрозуміло, що політичне маніпулювання має як негативне, так і позитивне забарвлення, враховуючи мету і засоби впливу. Попри це, загалом цей процес, як правило, складається з таких послідовних фаз: пробудження інтересу в потенційного об’єкта маніпулювання до дій, повідомлень маніпулятора; входження маніпулятора в довіру до об’єкта маніпулятивної дії; зацікавлення інтригою (можливість виграти, дізнатися, отримати тощо); маневр відволікання (перенесення уваги об’єкта маніпулювання на другорядну деталь); повідомлення сенсаційної звістки, яка не стосується справи; підміна, приховування (слова, предмета, дії); констатація сфабрикованого результату; приховане або відверте спонукання об’єкта маніпулювання до дій, слів, поведінки, вчинків, необхідних маніпуляторів [3].

Важливими характеристиками маніпулювання як діяльності виступають його способи і засоби. Засоби можуть бути достатніми/недостатніми для здійснення маніпулювання, можуть взаємозамінятися, комбінуватися, змінюватися і розвиватися. В якості таких засобів використовуються ЗМІ, зокрема Інтернет, служби зв’язків з громадськістю (“паблік рилейшнз”), політична пропаганда, агітація тощо.

Стосовно способів політичного маніпулювання, то вони ґрунтуються на таких елементах, як особливості суспільної свідомості, рівень політичної культури, політико–економічний стан держави, наявність певних актуальних проблем у суспільстві, особливості політичної еліти тощо.

Враховуючи психологічну природу досліджуваного феномену, можна виокремити такі способи політичного маніпулювання в політико–комунікативному просторі:

1. Маніпулювання, засноване на брехні та обмані, що має авантюристський характер. Однак, якщо “маніпулятор” враховує недостатню інформованість людей, їх емоційно–психологічний стан і бажання/готовність слухати те, що він повідомляє, то люди починають вірити маніпулятору і самі стають ретрансляторами (переравачами) неправдивої інформації.

2. Маніпулювання, засноване на популізмі. Маніпулятор, володіючи гарними ораторськими даними і здібностями переконувати, обіцяє людям вирішити їх найбільш нагальні проблеми, наприклад, підвищити пенсії, знизити податки тощо. При цьому він може маніпулювати певними (часто вигаданими) цифрами, результатами досліджень, доводячи, що виконати дані ним обіцянки цілком можливо. В реальності маніпулятор усвідомлює нездійсненність своїх обіцянок, але люди йому вірять тому, що чують бажане, приємне від потенційного представника влади. Фактично всі політичні діячі є популістами в різній мірі, враховуючи запит з боку громадян і необхідність їм сподобатись заради утримання/завоювання влади.

3. Створення соціальних міфів. Найбільшого успіху у створенні міфів досягли такі тоталітарні режими, як комуністичний в СРСР і фашистський в Німеччині. Більшовики створили міф про майбутнє комуністичним рай, який неминуче настане для всього людства. Багато людей старшого покоління й нині не втратили в нього віру. Фашистський режим створив міф про велику германську (арійську) націю, яка повинна правити світом.

Створення міфів приносить політичні дивіденди й сьогодні. Так, В. Янукович під час президентських виборів 2010 р. обіцяв входження України в двадцятку розвинених держав світу, а також обіцяв підписання угоди з Євросоюзом тощо. Під час передвиборчої кампанії Н. Королевської лунали її обіцянки щодо середньої зарплати у розмірі 1000 євро та 500 євро пенсії. Проте, як відомо, ці обіцянки та багато інших не були реалізовані [5].

4. “Наклеювання ярликів”. Це коли для компрометації своїх опонентів маніпулятор–політик без доказів наділяє особистість чи соціальну групу (політичну партію) принизливою і образливим прізвиськом або епітетом, наприклад: “фашисти”, “націоналісти”, “червоно-коричневий”, “бандерівці”, “тітушки” та ін.

5. “Підтасовка” або спотворення фактів, коли за допомогою відвертої фальсифікації, спотворення дійсних фактів або сфабрикованих опитувань громадської думки громадянам нав’язується думка про неминучу перемогу тієї чи іншої партії або політичного лідера. При цьому маніпулятор може і не дискредитувати головних своїх опонентів, але натякати на те, що певна політична партія/лідер не мають жодних шансів на перемогу і голосувати за них не має сенсу.

6. Контроль над засобами масової інформації. Якщо в руках тих чи інших політичних сил знаходяться ЗМІ, то для них відкриваються широкі можливості для маніпулювання. Дозована подача інформації створює позитивний образ одних і негативний інших. Трагізм становища полягає в тому, що опоненти не мають можливості висловлювати свою думку і захищати свої інтереси.

Наприклад, з огляду на сучасні відносини між Україною і Росією (особливо стосовно Криму), інформаційна війна зіграла фактично важливу роль у наявному протистоянні та боротьбі за територію. Завдяки масштабній маніпулятивній атаці через ЗМІ, сфабрикованим повідомленням про події в Україні та Криму, обмеженню каналів комунікації громадяни Росії та певних регіонів України отримували односторонню неправдиву інформацію, яка формувала їх думку в потрібному руслі. В результаті з допомогою ЗМІ, різних інших маніпулятивних технологій (використання неузгодженостей в правових актах, великої кількості військової техніки, обіцянок заможного життя для українців у складі Росії) Україна втратила територію.

Власне й сам референдум в Криму є ретельно спланованою маніпулятивною технологією, в основі якої – розкол суспільства, реалізація “імперських” інтересів. Зокрема, глава ЦВК з виборів делегатів Курултаю Заїр Смедляєв в день проведення референдуму в Криму зазначав: “Процес фальсифікації – голосування, так званого референдуму в повному ході! Незважаючи на свої ж прийняті правила гри самі ж їх і порушують. Вчора і сьогодні незважаючи на оголошений день тиші весь місто прикрашене білбордами, що запрошують проголосувати за Крим у складі Росії, над адміністративними будівлями розвиваються російські прапори. В Бахчисарайський район на автобусах завезли “летючих голландців”, які очевидно будуть їздити по дільницях і кидати бюлетені. Знову ж в голосуванні беруть участь і громадяни Росії. У Білогірському районі на ділянку не допускали журналістів телеканалу АТР. Одним словом один здійснений злочин (незаконний референдум) підштов-

хує до скоєння іншого (фальсифікації результатів з метою уникнути відповідальності)” [6]. Нагадаємо, що на території Криму проходив референдум, на який виносились два питання і обидва не передбачали збереження нинішнього статусу АР Крим.

До прикладу, у східних областях України сьогодні активно застосовується така відома маніпулятивна політехнологія, як розповсюдження листівок із інформацією, мета яких залякати громадян новим урядом України і створити позитивний образ рятівника українського суспільства, а саме, Росії. Крім того, актуальними є телефонні обдзвони громадян, коли повідомляється інформація, що життя в державі погіршиться, не буде виплат пенсій, заробітних плат тощо. Тут враховується така особливість людей, як довірливість і страх перед невідомим. Тобто маніпуляція – це процес двосторонній, його ефективність залежить не тільки від впливу суб’єкта, але й від “відповіді” (сприйняття) об’єкта маніпулятивного впливу.

Сучасна політична маніпуляція реалізується за допомогою технологій, які враховують психологічні, ментальні, історичні та інші особливості певного суспільства і, як правило, здійснює “м’який” вплив на свідомість об’єкта маніпуляції. Зокрема, у сучасній політичній практиці знайшов актуалізацію феномен “м’якої сили”, який В. Путін характеризовав як “комплекс інструментів та методів досягнення зовнішньополітичних цілей без застосування зброї, а за рахунок інформаційних та інших важелів впливу. На жаль, часто ці методи використовуються для провокування екстремізму, сепаратизму, націоналізму, маніпулювання суспільною свідомістю, прямого втручання у внутрішню політику суверенних держав” [7]. Як можна побачити, маніпуляція часто реалізується через такі повідомлення політиків, що протирічать їх реальній політичній діяльності.

Тому постає питання: як захиститись (чи можливо це?) громадянину від маніпулятивного впливу? Зокрема, О. Бойко визначає цей процес, як систему дій, спрямовану на усунення чи зведення до мінімуму негативних переживань і можливих втрат, що можуть травмувати чи нашкодити особистості [8, с. 24].

Взагалі можна виокремити чотири рівні захисту від політичного маніпулювання: захист цілісності Я; підтримка позитивного Я–образу в міжособовій взаємодії; захист цілісності групи у відповідь на внутрішню загрозу розпаду; захист цілісності групи від руйнівних факторів між групою взаємодії. Відповідно в залежності від характеру захисних дій такий захист може бути свідомий і несвідомий.

Несвідомий захист від політичного маніпулювання ґрунтується на використанні захисних механізмів психіки, які діють на рівні підсвідомості: заперечення, витіснення, раціоналізація, інтелектуалізація тощо. Стосовно групових захисних механізмів, то це: групове табу, створення ілюзії невразливості, однодумність, колективна раціоналізація, груповий ритуал тощо. Ефективність групового психологічного захисту залежить від ступеня згуртованості колективу, якості управління, процедури пошуку і оцінювання альтернатив, наявності звичних, усталених і чітких соціальних норм поведінки.

Стосовно свідомого захисту від маніпулювання в політико–комунікативному просторі, то це: виявлення і розпізнавання маніпуляції (пасивне і активне), що мож-

на визначити як деманіпулювання або конрманіпулювання [9].

Проте важливим є не тільки захист від політичного маніпулювання, але й обмеження його виникнення та зменшення ефективності. Звичайно, як зазначалось, політичне маніпулювання знешкодити неможливо, але мінімізувати вплив можна. Мова йде, в першу чергу, про зміну умов для функціонування політичної маніпуляції. Тут головним фактором є відповідальність влади, що реалізується різними шляхами: правовими, політичними, економічними, культурно–психологічними. Якщо влада звітує про свою діяльність, є об'єктивна оцінка ефективності роботи політиків, створений механізм “відкликання” політичного діяча у разі помилкових рішень тощо, то маніпулювання із емоціями, інформацією не спрацює і втрачає сенс.

Можна припустити, що ступінь маніпулювання в політиці – це змінна, що знаходиться у зворотній залежності від рівня політичної відповідальності. Сьогодні підвищуються вимоги до влади і соціальні очікування щодо неї. Дефіцит відповідальності, як результат протиріччя між соціальними очікуваннями і тенденцією ухилення структур влади від відповідальності, детермінує умови для політичного маніпулювання.

Отже, політичне маніпулювання, як вид комунікативних відносин, має об'єктивний характер. Маніпулювання іманентно природі політичних відносин, витікає з конкурентної суті політики та обумовлено такими факторами, як асиметричний характер авторитетно–владних відносин, прагнення до забезпечення тривалого домінування, необхідність реалізації задач побудови ефективної системи політичного управління тощо. Важливим інструментальним ресурсом реалізації політичного маніпулювання є технології та практики управління мотиваційною сферою учасників політичного процесу.

Політичне маніпулювання є одним з інструментів самозахисту політичної системи від загрози дезінтеграції в умовах дефіциту її відповідальності. Реалізується цей інструмент в політико–комунікативній практиці суб'єктів і об'єктів політичної системи. Головна функція політичного маніпулювання полягає в тому, щоб через інтерпретації дійсності “зняти” із суб'єкта політики/влади негативні асоціації, переносючи їх на об'єктивні обставини або політичних суперників. Таке розуміння політичного маніпулювання дозволяє виявити рефлексивну міру відповідальності представниками органів влади, політиками і давати адекватну оцінку певним політичним процесам.

Захист від політичного маніпулювання може бути як свідомим, так і несвідомим, груповим та індивідуальним, активним і пасивним. Проте найголовнішим у такому захисті є побудова системи відповідальності у комунікації між владою і громадянами, яка зменшує ефективність політичних маніпуляцій.

Проблема обмеження маніпулятивного впливу в політичних відносинах є вельми складною і не вирішується наявним дослідженням. Потребує подальшого вивчення формування системи протидії політичному маніпулюванню, зокрема, через підвищення рівня політичної культури і свідомості як громадян, так і політичної еліти.

Список використаних джерел

1. Платон Государство / Платон. – М. : Наука, 2005. – 572 с.
2. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Доценко Е. Л. – М. : ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с.
3. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання : навчальний посібник / Бойко О. Д. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.
4. Пугачев В. П. Введение в политологию: учебник для студентов вузов / В. П. Пугачев, А. И. Соловьев. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 479 с.
5. Денисюк С. Г. Популізм як прояв мімікрії в контексті сучасної політичної праксеології / С. Г. Денисюк, А. М. Бобрук // Науковий огляд: міжнародний науковий журнал. – К. : ТК Меганом, 2014. – Вип.2 (№ 1). – С. 192–198.
6. “Мертві душі”, маніпуляції в психікарні, перешкоди для журналістів: перелік порушень на Кримському референдумі // Gazeta.ua. – 16 березня 2014. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/politics/mertvi-dushi-manipulyaciyi-v-psihikarni-pereshkodi-dlya-zhurnalistiv-perelik-porushen-na-krimskomu-referendumi/547393>. – Назва з екрану.
7. Путин В. В. Россия и меняющийся мир / В. В. Путин // Московские новости. – 27.07.2012. – Режим доступа: <http://www.mn.ru/politics/20120227/312306749>. – Название с экрана.
8. Бойко О. Д. Анатомія політичного маніпулювання / О. Д. Бойко. – Ніжин: Міланік, 2007. – 223 с.
9. Житнікова Т. О. Політичне маніпулювання: сутність, структура та рівні захисту / Т. О. Житнікова // Політологічний вісник: вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2012. – № 108. – С. 55–56.

References

1. Platon Gosudarstvo / Platon. – M.: Nauka, 2005. – 572 s.
2. Docenko E.L. Psyhologya manyputyacvi: fenomeny, mehanyzmy i zashhyta / Docenko E.L. – M.: CheRo, Izdatelstvo MGU, 1997. – 344 s.
3. Bojko O.D. Politychne manipulyvannya : navchalnyj posibnyk / Bojko O.D. – K.: Akademvydav, 2010. – 432 s.
4. Pugachev V.P. Vvedenye v polytologyu : uchebnyk dlya studentov vuzov / V.P. Pugachev, A.I. Solovev. – M.: Aspekt Press, 2004. – 479 s.
5. Denysiuk S.G. Populizm yak proyav mimikriyi v konteksti suchasnoyi politychnoyi prakseologiyi / S.G. Denysiuk, A.M. Bobruk // Naukovyj oglyad: mizhnarodnyj naukovyj zhurnal. – K.: TK Meganom, 2014. – Vyp.2 (№ 1). – S.192–198.
6. “Mertvi dushi”, manipulyaciyi v psyhikarni, pereshkody dlya zhurnalistiv: perelik porushen na Krymskomu referendumi // Gazeta.ua. – 16 bereznya 2014. – Rezhim dostupu: <http://gazeta.ua/articles/politics/mertvi-dushi-manipulyaciyi-v-psyhikarni-pereshkody-dlya-zhurnalistiv-perelik-porushen-na-krimskomu-referendumi/547393>. – Nazva z ekranu.
7. Putyn V.V. Rossiy i menyayushhivya mir / V.V. Putyn // Moskovskye novosti. – 27.07.2012. – Rezhim dostupu: <http://www.mn.ru/politics/20120227/312306749>. – Nazva z ekranu.
8. Bojko O.D. Anatomiya politychnogo manipulyvannya / O.D. Bojko. – Nizhyn: Milanik, 2007. – 223 s.
9. Zhytnikova T.O. Politychne manipulyvannya: sutnist, struktura ta rivni zahystu / T.O. Zhytnikova // Politologichnyj visnyk: visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 2012. – № 108. – S.55–56.

Kavka V.V., Ph.D. Historical Sciences, Vinnytsia national technical university (Ukraine, Vinnitsa), viktom26@mail.ru

Manipulation in modern political and communicative space: essence and methods of protection

The concept of research “Political manipulation”, types and tools. Found methods of political manipulation and protection from him. Accented attention to need creation system political responsibility to society.

Keywords: manipulation, political manipulation, protection from political manipulation, political responsible, political technology.

Kavka V. V., kandidat istoricheskikh nauk, docent, Vinnytskiy natsionalnyy tekhnicheskyy universitet (Ukraina, Vinnitsa), viktom26@mail.ru

Манипулирование в современном политико–коммуникативном пространстве: сущность и варианты защиты

Исследовано понятие “политическая манипуляция”, его виды и средства. Выделены способы политического манипулирования и варианты защиты от него. Акцентировано внимание на необходимости создания системы политической ответственности власти перед обществом.

Ключевые слова: манипулирование, политическое манипулирование, защита от политического манипулирования, политическая ответственность, политические технологии.

* * *

УДК 32–327.5:328

Лікарчук Д. С.
аспірантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), dashauk8899@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТУ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

На протязі багатьох років конфлікт, незалежно від свого осередку зародження, вважався соціальним явищем. На сьогоднішній день точки зору науковців розділилися, одні апелюють до думки, що політичний конфлікт є проблематикою – соціологів. Інші науковці виокремлюють політичний конфлікт – як об'єкт дослідження самостійної науки. В статті аналізуються основні положення конфлікту в політичній сфері, що стала незалежною від соціальних процесів. Виокремлюється предмет політичного конфлікту та розрізняються такі поняття, як “соціальний конфлікт”, “юридичний конфлікт”, “політичний конфлікт”.

Ключові слова: політичний конфлікт, політична сфера, політичний світ, предмет політичного конфлікту, політичний ринок, юридичний конфлікт.

Політичний процес зміст якого розглядається, як форма взаємодії політичних суб'єктів, включаючи в себе й конфлікт взаємовідносин.

Поняття “конфлікт”, як для зарубіжних так і для вітчизняних дослідників виступає явищем, притаманним феномену “влада”. Влада асоціюється з такими явищами, як протистояння, спротив, примус, санкціями та іншими негативними проявами, саме тому більшість дослідників включають конфлікт до частини невід'ємних елементів владних відносин. Деякі дослідники, навіть, стверджують, що політика, вже сама по собі, є нічим іншим, як глобальним конфліктом, хоча проявлятися, політичні конфлікти, можуть завдяки різним засобам і способам, які застосовує влада [12, с. 56].

Приховані конфлікти у владних структурах, можуть не нести в собі небезпечних наслідків для життя населення, але можуть мати й руйнівні наслідки для політики та економіки держави. Політичні конфлікти, які мають такий характер і супроводжуються масовим невдоволенням населення, не лише несуть в собі економічну, політичну і суспільну загрози, але й є “небезпечними” для соціуму, в будь-якому визначенні даного поняття.

Метою статті є виокремлення особливостей конфлікту в політичній сфері.

Для західно–європейської науки, з її багатьма законами та науковими дослідженнями, в області конфліктологічної парадигми взагалі характерна винятково поліваріантність методологічних оцінок та підходів по відношенню до феномену політичного конфлікту [3, с. 34]. Крім того, розвиток конфліктів в сфері політології є змінним, адже майже кожного дня виникають політичні конфлікти, які вимагають нових технологій для їх врегулювання. В той же час й сьогодні продовжується дискусія стосовно змісту поняття “конфлікт”, не дивлячись на вже класичні визначення, які запропоновані в роботах Д. Аптера, К. Боулдинга, Р. Даль, Р. Дарендорфа, К. Дойча, М. Дюверже, Л. Козера.

Зокрема, значний внесок в розвиток конфліктології, як наукової дисципліни зробив Ральф Дарендорф. Аналізуючи конфліктні ситуації, які відбуваються в суспі-

льстві, Р. Дарендорф, робить висновок, що базове підґрунтя теорії конфліктів зафіксоване в наступних положеннях:

– будь-яке суспільство постійно змінюється, суспільні зміни відбуваються постійно і скрізь [6, с.112]. З цими змінами суспільства, має змінюватися система “влада–суспільство”, таким чином зміни впливають на економічні показники та подальші вимоги суспільство до влади, особливо в демократичних суспільствах;

– будь-яке суспільство постійно демонструє ознаки незгоди, непокорита конфлікту, суспільний конфлікт може бути присутній завжди [6, с.112]. Особливо це проявляється під час виборчих кампаній. Завжди є частина населення держави, яка не підтримує іншу політичну партію, тому і виникають конфлікти на рівні соціуму, які стосуються питань політики;

– для будь-якого суспільства характерним є насилля, його однієї частини над іншою [6, с.113]. Мова йде про такі випадки: по–перше– коли в країні встановлена диктатура та по–друге – коли незгода та протести в державі переростають у військові дії.

Варто відзначити, що Р. Дарендорф в своїх дослідженнях проводить серйозні розмежування між класовими політичними конфліктами XIX століття і сучасними формами конфліктів. Дослідник відзначав, що реальні конфлікти завжди видимі, тому очевидно, що в сучасних суспільствах не “існує класового конфлікту в його класичному розумінні” [5, с.54].

Більшість спостерігачів не вбачає політичних “битв” між групами, які знаходяться по різні сторони “звичайних бар'єрів” влади та права. Якщо люди і діють організованими групами, то на сьогоднішній день це, швидше всього, групи особливих інтересів або соціальних рухів, а не класові партії [7, с.210].

В стороні політичного конфлікту, не залишився й Моріс Дюверже, який наголошує, що в будь-якому суспільстві існують конфлікти, інтеграція та еволюція, хоча еволюція ніколи не усуне всі суспільні конфлікти. Французький дослідник прагне до змістовного аналізу, який має певні протиріччя, навіть тоді коли розмірковує про природу горизонтальних та вертикальних політичних конфліктів. Тому зазначає, що конфлікт між індивідами, групами і класами які знаходяться на одному рівні, суттєво відрізняються від протиріч між суб'єктами і об'єктами влади, так як, і боротьба в рамках політичного режиму відрізняється від боротьби за режим. Аналогічне тлумачення стосується відмінностей між відкритими конфліктами демократичних систем і прихованими конфліктами систем не демократичних [10, с.97].

Політичні конфлікти, вважає М. Дюверже, направлені на дослідження проблем влади, яка окреслюється з різних сторін, тим не менш визначальними в них є, як суспільний фактор, так і економічний фактор.

На відміну від своїх колег, К. Дойч розглядає, солідарні та конфліктні системи у співвідношенні до того, що слугує їх “поєднуючим початком, основою”– взаємна вигода або взаємне зіткнення інтересів [9, с.33]. На думку К. Дойча, в дійсності існують лише змішані системи з тими, або іншими домінуючими факторами, але його теорія зосереджена на солідарних системах, а конфліктні ж виступають, як проблема, яку слід вирішити.